

GLOBAL AKADEMİ KONUŞMALARI

<https://www.globacademy.org/global-akademi-konusmalari-2/global-akademi-konusmalari-seminerler/>
No. 2, KASIM 2020

COVID-19 ile Mücadele: Pandemiye Karşı Ulusal Tedbirler

Dr. Haluk Karadağ

Başkent Üniversitesi
halukkaradag@gmail.com

COVID-19 İLE MÜCADELE: PANDEMİYE KARŞI ULUSAL TEDBİRLER

Haluk Karadağ, Dr.
Başkent Üniversitesi

ÖZET

COVID-19 krizi İkinci Dünya Savaşı döneminden bu yana küresel ölçekte en yaygın etkiyi gösteren ve bu itibarla ülkeleri, uluslararası yapıları, şirketleri ve hatta süreçleri tesiri altına alarak uzun dönemli sonuçları beraberinde getiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Virüsün etkisi altına aldığı insanlığın yaşam alanında artık pek çok şey “eski normal” olarak adlandırılmakta, ekonomik alanda sebep olduğu resesyon ise ulus devletlerin yaşamsal çıkarlarını derinden sarsmaktadır. Pandemi, bilinen kriz yönetimi metotlarını işlevsiz kılarak gelişmiş, gelişmekte olan veya az gelişmiş kategorisinde yer alan devletleri ayırım gözetmeksizin çok kısa zaman diliminde izole bir yaşam tarzına yönlendirmiş, bu nedenden dolayı siyasi yapılarda dahi kırılmalara yol açabilmiştir. Bu bağlamda yarattığı siyasi sorunlarda alışlagelmiş karar verme mekanizmalarını devre dışı bırakarak siyasilerin haricinde sağlık temelli karar verme dinamiklerinin devreye alınmasına neden olmuştur. Hatta çalışma hayatını dahi derinden etkileyerek işsizlik oranlarını artırmıştır.

Krizin daha başlangıcında Dünya Çalışma Örgütü verilerine göre, yani 2020 yılının ilk çeyreğinde dünya genelinde 30 milyon kişi işinden olurken, ikinci çeyrekte bu rakam 195 milyona ulaşmıştır. 2008 yılındaki küresel ekonomik krizde 25 milyon insanın işini kaybettiği göz önüne alındığında pandeminin yarattığı tahribatın büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır. Sektör bazında bakıldığında spor ve konser/tiyatro gibi sanatsal etkinlikler önce askıya alınmış, ardından kısıtlı uygulamalara izin verilmiş, film ve dizi sektörü çekimlerine ara verilmek durumunda kalmış, ulaşım sektöründe kara, hava, deniz ve demiryolları yolcu sayılarını yarı yarıya azaltmış, turizm sektörü uluslararası dolaşımın azalması nedeniyle kriz içerisine girmiş, okullar uzaktan eğitime geçmiş, büyük çaplı konferanslar gibi akademik faaliyetlere ara verilmiştir. Üretim sektörü ise ara verilen ve ardından kısıtlı çalışılan dönemin ardından ciddi sıkıntılara girmiştir. Günümüzde otomotiv sanayi bu konuda en bariz örneklerden birisini oluşturmaktadır. Hatta söz konusu sektördeki arz talep dengesizliğinde durum öyle bir hale dönüşmüştür ki ikinci el araç fiyatları yeni araç fiyatlarının üzerinde rakamlara sahip olmuştur.

ATIF İÇİN: Karadağ, Haluk, “COVID-19 ile Mücadele: Pandemiye Karşı Ulusal Tedbirler”, *Global Akademi Konuşmaları Serisi* (İstanbul: Global Akademi ve Uluslararası İlişkiler Konseyi), No.2, Kasım 2020, https://www.globacademy.org/wp-content/uploads/2021/11/HKaradag_UlusalTedbirler_v.2.pdf

DOI: 10.13140/RG.2.2.27321.80481

Giriş¹

Latince de taç anlamına gelen coronanın ilk iki harfi olan “co”, virüsün ilk iki harfinden oluşan “vi” ve İngilizce’de hastalık anlamına gelen disease kelimesinin baş harfi olan “d”nin birleşiminden oluşan ve 2019 yılında ortaya çıktığı için COVID-19 adını alan virüs ile mücadele tüm dünyada var hızıyla devam etmektedir. İlk olarak Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)’nin Wuhan şehrinde ortaya çıktığı bilinen virüs müteakiben tüm dünya ülkelerine yayılmıştır. 2019 yılının Aralık ayında adı geçen bölgede ortaya çıkmasının ardından virüsün geç fark edilmesi ve kısıtlama tedbirleri öncesinde ÇHC özelinde ulusal “bahar bayramı” hareketliliği yaşanması nedeniyle virüs birçok kente yayılmıştır. Uluslararası yayılımı ise havayolu taşımacılığı ile virüs taşıdığı bilinmeyen ÇHC vatandaşlarının çeşitli ülkelere seyahatlerde bulunması nedeniyle olmuştur. Çinli yetkililerin ve karar vericilerin yürürlüğe koyduğu karantina önlemlerinin virüsün taşınmasının ardından gerçekleşmesi hastalığın yayılımı üzerinde olumsuz bir tesir yaratmıştır. Böylece önce ÇHC içerisine yayılan virüs ardından ülke sınırlarının dışına taşınmıştır. Ülkelerin ilk olarak ÇHC’ne yaptıkları uçuşları durdurmaları da aslında sadece virüsün yayılmasını geciktirmiştir. Netice itibarıyla dünya üzerinde yaygın bir etkiye sahip olan virüs sürecin başlarında özellikle Avrupa Birliği (AB) gibi siyasi yapılarda kırılmalara neden olmuştur. Bu süreçte salgının artış gösterdiği İtalya ve

İspanya’da Birlik’ten talep edilen yardımlar gelmeyince hayal kırıklıkları yaşanmıştır. Üye devletlerin gelecekte ortaya çıkabilecek olan ve kendi ihtiyaçları için stoklarında bulunan malzeme ve ekipman paylaşımına yanaşmaması ve çağrılara kulaklarını tıkaması AB’nin birlik olgusuna zarar vermiştir. Bu derece kritik sonuçlara neden olan pandemi sürecinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan Ekim 2020 verilerine göre dünya genelinde 34 milyon insan virüsten etkilenmiş, 1 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Toplam vaka ve ölüm sayısında ilk üç sırayı ABD, Hindistan ve Brezilya almıştır. Eğitim sektörü, sosyal yaşam, çalışma hayatı (yargı, askerlik dahil), seyahat özgürlüğü, vb. birçok alanda sağlık kökenli danışmanların bazı ülkelerin siyasi karar vericileri tarafından alınan kararlar üzerinde belirleyici rol oynadığı ve bir süre daha etkisini hissettireceği öngörülmektedir. Bireylerde ateş, kuru öksürük, yorgunluk, tat ve koku alma duyularının kaybı gibi bazı belirtilere yol açan virüs, devletler ve uluslararası sistem düzeyinde ise akademik, ekonomik, sosyal, güvenlik konuları gibi birçok alanda ciddi sorunlara yol açmıştır. Henüz kesin bir hasar tespitinin yapılamadığı pandeminin ortaya çıkardığı kriz son tahlilde hükümetler için asgari üç temel vazifeyi ön plana çıkarmış oldu.

- Sağlık sistemini ayakta tutabilmek/desteklemek
- Şirketleri desteklemek
- İşsizliği azaltmak

¹ Bu politika notu Heinrich Böll Stiftung Demeği ile Uluslararası İlişkiler Konseyi (UlK) arasında gerçekleşen “Rethinking Sustainable International Cooperation in Post-Covid-19 World (RESCO-WORLD)” başlıklı proje kapsamında gerçekleştirilmiştir. Politika notunun hazırlanmasında “Covid-19 ile Mücadelede Pandemiye Karşı Alınan Ulusal Tedbirler” başlıklı panele

konuşmacı olarak katkı sağlayan İngiltere’nin Türkiye Büyükelçisi Sir Dominick Chilcott’a, Prof.Dr. Müşerref Şule Akçay’a, Prof.Dr. Onur Başer’e ve Doç.Dr. Ümit Akçay’a şükranlarımı sunarım. Ayrıca panelin tamamını izlemek için bkz. Uluslararası İlişkiler Konseyi Youtube Kanalı <https://www.youtube.com/watch?v=tOPJcsKlky&t=126s>.

Bu kapsamda elinizdeki çalışmada yapılan analizler **ekonomik, sosyal, akademik (eğitim) ve sağlık** başlıkları altında belli başlı bazı ülkelerin aldığı tedbirler incelenerek ortaya konulmuştur. Küresel ölçekte tamamını almaya yeterli gelmeyecek olan inceleme sekiz ülkeyi baz alacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Analiz ölçeklendirilmesinde örneklem olarak ele alınan ülke seçiminde belirlenen kriterler analitik gerekçelerle oluşturulmamış, medyadaki dikkat çekici özelliklerinden dolayı araştırma kapsamına dahil edilmişlerdir. Bu itibarla salgının ilk ortaya çıktığı ülke olan Çin Halk Cumhuriyeti, etkisini artırarak dünyadaki en yüksek vaka sayılarına ulaşan Amerika Birleşik Devletleri ve Brezilya, Avrupa'da salgının başlangıcına tüm dünyanın ilgisine mazhar olan İtalya ve İspanya ile ilk başlarda resmi ağızlardan kontrollü salgın uygulamasını değerlendirdiğini açıklayan İngiltere, Ortadoğu'da nispeten küçük bir coğrafyaya ve nüfusa sahip olmasına rağmen vaka sayısındaki artışla ön plana çıkan İsrail ile pandemiyle mücadele sürecinin başlarında gerçekleştirdiği başarılı uygulamalar ile uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeyi başaran Türkiye Cumhuriyeti analiz kapsamında yer alan ülkeleri oluşturmaktadır.

Ekonomik Alanda Alınan Ulusal Tedbirler

COVID-19 pandemisi etkisini en çok ekonomik alanda hissettirmiştir. Pandemi nedeniyle alınan sokağa çıkma tedbirleri kapsamında birçok işyeri kapanmış, yine pek çok işyeri faaliyetlerini askıya almıştır. Süreci içerisinde

işten çıkarılanlar bazı ülkelerde devlet tarafından ayrılan fonlar ile bir süreliğine de olsa desteklenmeye çalışılmış veya hükümetler tarafından çıkarılan hukuki düzenlemeler ile işten çıkarmalar bir süreliğine askıya alınmıştır. Yaşanılan süreçte işten çıkarılmayan özel sektör çalışanları ise ücretlerini ya alamamışlar ya da eksik almışlardır.

Genel anlamda tüm dünyada yer alan ülke ekonomilerinde resesyon yaşanmaktadır. Daha önce ortaya çıkmış olan ekonomik krizlerin hiçbirisi ile benzerlik göstermeyen bu krizin altında yatan sebepler çok merkezlilik arz etmektedir. Talep noksanlığı, arz yetersizliği, çeşitli sektörlerde faaliyetlerin durması ve finansal sermaye değerlerinin buharlaşması tespit edilen sebeplerden bazılarıdır². Bu bağlamda analiz kapsamında incelenen devletler arasında benzer tedbirler alınsa da her birine ayrı ayrı bakmanın okuyucular için farklı bir analiz perspektifi sunacağı değerlendirilmiştir.

COVID-19'un, salgının ilk ortaya çıktığı yer olan Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ekonomisi üzerinde ciddi bir etkisi olmuştur. Hatta Dünya Bankası tarafından yapılan istatistiki değerlendirmelere göre 2020 yılının sonunda ÇHC %1,6'lık kalkınma hızıyla 1976 yılından günümüze kadar en düşük büyüme oranıyla karşılaşmak üzeredir. Söz konusu rakamlar Çin ekonomisindeki durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Bu durumun temel sebepleri arasında ülke içerisinde salgının ortaya çıktığı Wuhan'ın içerisinde yer aldığı Hubei eyaleti başta olmak üzere pek çok yerleşim yerinde sokağa çıkma kısıtlamalarının başlatılması ve bu durumun neticesinde

² Ebru Vovoda ve Erinç Yeldan, (2020). COVID-19 Salgının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Politika Alternatiflerinin Makroekonomik Genel Denge Analizi başlıklı çalışma Tübitak – SOBAG tarafından 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı çerçevesinde duyurulan

120K541 no'lu "COVID-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Beşeri ve Ekonomik Etkileri, Sorunlar ve Çözümler" konulu Proje kapsamında desteklenmiştir.

Çin'de üretim yapan fabrikaların üretime ara vermek durumunda kalması, salgının hemen başlangıcında birçok

ülkenin ÇHC'ne/ÇHC'nden yaptığı uçuşları askıya alması, bununla birlikte ulaştırma ile iç/dış turizm sektörlerinin sektöre uğraması sayılabilir.

Tablo-1: Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ekonomik görünüm (Kaynak: Worldbank³).

	2017	2018	2019	2020f	2021f
Gayri Safi Milli Hasıla	%6.9	%6.7	%6.1	%1.6	%7.9

Amerika Birleşik Devletleri için de farklı bir durum söz konusu olmamış, hatta pandeminin 2020 yılı ilk çeyreği için 1947 yılından bu yana kaydedilen en düşük gayri safi milli hasılaya (GSMH) yol açtığı ifade edilmiştir. Bir önceki yılın bir ve ikinci çeyreğine göre GSMH rakamları üçte bir oranında azalmıştır. Ayrıca Ocak – Temmuz 2020 ayları arasında 30,2 milyon kişinin federal devletten işsizlik ödeneğinden faydalandığı belirtilerek durumun vehameti ortaya konulmuştur. ABD Çalışma Bakanlığı'nın açıklamalarına göre Mart ayında işsizlik oranının % 0,9 artarak %4,4'e yükselmesi 1975 yılından beri yaşanan en yüksek aylık artış olarak tespit edilmiştir. Federal hükümet tarafından sağlanan yaklaşık bir trilyon dolar tutarında destek paketi salgının olumsuz etkisini biraz olsun azaltma işlevini görse de ekonomik göstergelerdeki halihazır tablo bir süre daha devam edecek gibi görülmektedir.⁴

Güney Amerika ülkesi Brezilya COVID-19 salgını ile mücadele kapsamında ekonomiye destek sağlamak amacıyla 4,7 milyar ABD doları tutarında fon tahsis

etmiştir. Söz konusu desteğe rağmen ülkede işsizlik oranı ilk altı ay içerisinde %14 oranına ulaşmıştır. Brezilya İstatistik Enstitüsü'nün yaptığı araştırmalara göre hizmet sektöründe çalışan firmaların dörtte birinin hükümet tarafından sağlanan destek paketinin sonlandırılmasının ardından kapanacağı ya da yüklü miktarda işçi çıkarımına gideceği belirtilmiştir.⁵ Bu durum önümüzdeki aylarda Brezilya için işsizliğin daha da artacağı ve mevcut ekonomik krizin derinleşeceği anlamına gelmektedir.

İtalya ve İspanya Avrupa'da krizi ilk ve en derinden yaşayan iki ülke konumundadır. Salgının başlangıcında gerekli tedbirleri alan İtalyan hükümeti ülkenin kuzeyinde Lombardiya bölgesinde 14 ili karantinaya almış ancak bu bölgeden güneye doğru yaşanan hareketliliğin önüne geçilememiştir. Böylece ülkenin kuzeyinde başlatılan virüs ile mücadele tüm İtalya topraklarına yayılmıştır. Salgına bağlı olarak İtalyan hükümeti tarafından 10 Mart 2020 tarihinden itibaren kişilerin hareketliliği sınırlandırılmış, zaruri olmayan birçok sektörde üretim askıya alınmıştır. Ülke endüstrisinin lokomotif konumunda bulunan ve kuzey kesiminde yer alan

³ World Bank Group (2020). Leaning Forward: Covid-19 and China's Reform Agenda. China Economic Update: July 2020, Washington DC, p.9.

⁴ T.C. Ticaret Bakanlığı, ABD: COVID-19 Gelişmeleri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/kuzey-amerika/abd/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim: 22 Ekim 2020).

⁵ T.C. Ticaret Bakanlığı, Brezilya: COVID-19 Gelişmeleri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/brezilya/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim: 22 Ekim 2020).

Lombardiya, Piyemonte, Emilia-Romagna ve Veneto bölgeleri salgından en fazla etkilenen bölgeler olmuş ve hükümetin uygulamaya koyduğu 80 milyar avroluk yardım paketi ekonomiye can suyu olamamıştır. İtalyan Merkez Bankası başkanının yaptığı açıklamalara göre ülke gayri safi milli hasılasında 2020 yılı sonunda %9-13 arasında daralma meydana gelmesi beklenmektedir. Ülkenin önemli gelir kapılarından birisi olan turizmi canlandırmak için hükümet 3 Haziran 2020 tarihinde sınırlarını AB ülkelerine açmış ve Avrupa içi turizm gelirlerini canlandırmak istemiştir.⁶

İspanya da İtalya'nın ardından COVID-19 kaynaklı ekonomik sorunlar ile baş etmeye çalışmıştır. Krizle mücadele kapsamında İspanyol hükümeti tarafından 200 milyar avroluk bir destek paketi açıklanmış ve bu destek İspanya tarihinin en büyük kaynak seferberliğini oluşturmuştur. Otomotiv, tekstil ve diğer üretim sektörlerinde önemli ölçüde azalma meydana gelirken sadece temel gıda üretim sektöründe artış eğilimi görülmüştür. Gayri safi milli hasılasının %12 gibi önemli bir kısmını karşılayan turizm sektöründe ilk altı ayda yaşanan gelir kayıpları da ülke ekonomisinin olumsuz seyrine katkı sağlamaktadır. 2020 yılı ikinci çeyreğinde yaşanan %17'lik daralma 1930'lu yıllardan beri karşılaşılan en fazla küçülme oranı olarak açıklanmıştır.⁷

İngiltere pandemi sürecinin başlangıcında, yukarıda da ifade edildiği üzere, resmi yetkililerin yaptığı "kontrollü salgın" uygulamasına izin verileceği ve dolayısıyla

toplumun sürü bağışıklığı kazanmasını amaçladıkları haberleri nedeniyle ulusal ve uluslararası kamuoyunda tepki ve eleştiri ile karşılaşmış ancak müteakiben söz konusu politikadan vazgeçerek salgınla mücadelede sıkı kontrol tedbirleri uygulamasına geçiş yapmıştır⁸. İngiltere Başbakanı Boris Johnson'ın COVID-19 virüsüne yakalanması ve tedavi sürecinin ardından sağlığına kavuşmasının da süreç içerisinde alınan kararlar üzerinde etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda hükümet üç aşamalı bir mücadele planı ortaya koymuştur. Orta, yüksek ve çok yüksek olarak belirlenen düzeyler pandemi riskinin bulunduğu bölgelere göre farklı seviyelerde uygulamaya koyulabilmektedir. İngiltere ekonomisi de yaşanan krizde küçülmeye uğramıştır. İngiliz ekonomistler tarafından yapılan çalışmada 2020 yılı sonu itibarıyla ülke ekonomisinin %10,2 küçülmeye uğrayacağı değerlendirilmektedir.⁹ Söz konusu daralma sürecinde ekonomiyi canlandırma kapsamında hükümet tarafından 300 milyar pound tutarında bir ekonomik destek paketi açıklanmıştır. Ancak bu noktada krizin seyri, uygulamaya geçirilen paketin etkinliğini gösterecek önemli bir parametre olarak görülmektedir.¹⁰

İsrail pandemi nedeniyle ikinci defa karantina tedbirlerini uygulayarak bu konuda dünya genelindeki ilk örneği oluşturmuştur. İsrail hükümeti tarafından vaka sayısında görülen artış üzerine üç haftalık genel karantina kararı alınmış ve uygulanmıştır. Bu durumun İsrail ekonomisi

⁶ T.C. Ticaret Bakanlığı, İtalya: COVID-19 Gelişmeleri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/italya/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim: 22 Ekim 2020).

⁷ T.C. Ticaret Bakanlığı, COVID-19 Salgınının İspanyol Ekonomisine Etkileri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/ispanya/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim: 24 Ekim 2020).

⁸ BBC News (Türkçe). Koronavirüs: İngiltere'de virüsün kontrollü yayılma planı işe yarayacak mı? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51871575> (Erişim 22 Ekim 2020).

⁹ T.C. Ticaret Bakanlığı, İngiltere: COVID-19 Gelişmeleri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/ingiltere/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim 22 Ekim 2020).

¹⁰ Daniel Harari ve Matthew Keep, (2020) Coronavirus: Economic Impact, House of Commons Library.

üzerine 1,8 milyar ABD doları tutarında maliyeti olduğu tahmin edilmektedir.¹¹ Tablo 2’de yar alan OECD’nin yayımlamış olduğu İsrail ülke raporuna göre İsrail’in 2020 yılında %6 oranında küçülmeye gideceği öngörülmekte, ancak 2021 yılından itibaren yeniden

Tablo-2: İsrail ekonomisinin üç yıllık büyüme oranları (Kaynak: OECD Economic Survey of Israel¹²).

	2019	2020	2021
Gayri Safi Milli Hasıla	%3.4	%-6.0	%2.9

Türkiye’nin COVID-19 mücadelesi ilk vakanın ortaya çıktığı 10 Mart 2020 tarihinden yaklaşık iki ay önce başlamış ancak artan vakalar sonrasında topyekün bir seferberliğe dönüşmüştür. Yayılımın önüne geçilmesi için çeşitli şehirlerde vatandaşlar için sokağa çıkma kısıtlamaları getirilmiş, turizm ve ulaştırma gelirlerinde azalma meydana gelmiştir. Bu itibarla hükümet tarafından ekonomiye destek paketi olarak ifade dileyebilecek miktar 100 milyar TL olarak açıklanmıştır. Ancak 2020 yılı sonu itibarıyla ülkede beklenen ekonomik büyümenin gerçekleşmeyeceği ve IMF tahminlerine göre %5 küçülme olacağı varsayımından hareketle pandeminin ciddi anlamda olumsuz etkisinin olacağı öngörülmektedir¹³.

büyüme eğilimini sürdüreceği değerlendirilmektedir. Aynı raporda ülkede mevcut Ocak-Temmuz 2020 dönemini kapsayan sabit işsizlik oranlarının %5 civarında olduğu ancak işyerlerinin kapalı olmasından dolayı ortaya çıkan geçici işsizlik oranının Nisan 2020 ayında %35’e ulaştığı, diğer aylarda ise bu oranın azalma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir.

Sosyal Alanda Alınan Ulusal Tedbirler

Koronavirüse karşı icra edilen uygulamalardan bir diğeri de sosyal mesafe (bazılarına göre fiziksel mesafe) kuralına uyulması ve hatta mümkün olduğunca topluluktan kaçınılması yönünde alınan tedbirlerdir. Okullar, işyerleri, toplu taşıma araçları, konser, sinema, tiyatro, sergi, müze vb. sanatsal içerikli faaliyetler, spor müsabakaları, düğün, cenaze ve diğer toplu davetler ve hatta dini ritüeller, dini ve ulusal bayram kutlamalarının iptal edilmesi gibi birçok alanda etkisini gösteren sosyal tedbirler toplumların hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. Sosyal mesafe olgusu belki de ekonomik, eğitim ve sağlık gibi sektörlerdeki faaliyetleri de etkilemek suretiyle hepsinin altında yatan temel problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun en küçük yapıtaşını oluşturan ailenin bile aynı evin içerisinde karantinaya alınmak

¹¹ BBC News, Koronavirüs: İsrail ülke çapında yeniden karantina kararı alan ilk ülke oldu. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54141925> (Erişim 23 Ekim 2020).

¹² OECD Economic Survey of Israel: Executive Summary (September 2020).

¹³ Ebru Vovoda ve Erinç Yeldan. (2020) COVID-19 Salgının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Politika Alternatiflerinin Makroekonomik Genel Denge Analizi, s.5. Çalışma Tübitak-SOBAG proje raporu olarak yayımlanmıştır.

suretiyle bireyleri birbirinden ayrılabilmiştir. Bu açıdan bakıldığında sosyal izolasyonun COVID-19 virüsünün bulaş etkisi yaratarak oluşturduğu yıkıcı etkiye karşı alınması gereken tedbirlerin en başında geldiği görülmektedir.

Virüsle mücadele kapsamında dünya genelinde hükümetlerin almış oldukları en radikal tedbir sokağa çıkma kısıtlamaları olmuştur. Bu kapsamda birçok kişi bulunduğu bölgede nerede ise yarı kapalı cezaevi mantığı çerçevesinde hapis hayatı yaşamak durumunda kalmıştır. Seyahat özgürlükleri kısıtlamış, sadece market, eczane, hastane gibi zorunlu biçimde açık olması gereken yerler açık bulundurulmuş, bunun dışında insanların toplu olarak bir araya gelmesini önleyici tedbirler uygulamaya konulmuştur. Virüsün yıkıcı etkisine en fazla maruz kalan yaşlı kesim ile temasa geçilmemiş, dolayısıyla yaşlı aile bireyleri ile akrabalarını birçok insan görememe durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda dünya genelindeki diğer örneklerle bakıldığında genelde birbirine benzeyen ancak özelde her ülkeye has gerçeklikler doğrultusunda birbirinden farklı uygulamalar ile karşılaşmak mümkün olabilmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti örneğinde başta salgının ortaya çıktığı Wuhan kenti olmak üzere alınan sert karantina tedbirlerinin belki de ülkenin komünist ideoloji ile yönetilmesinin bir sonucu olarak zaman zaman en katı tedbirlerin bu ülkede uygulanması ve başarılı olması ile neticelenmiştir. Özellikle salgının başlangıcında karantina tedbirlerine uymayanların hapis cezası ile cezalandırılacağına açıklanması tedbirler konusunda

hassasiyet gösterilmesini sağlamıştır. 28 Mart 2020 tarihinden itibaren Çin vizesi ve oturumu bulunan yabancıların Çin'e girişleri geçici olarak durdurulmuştur. Pekin ve Şanghay'a dışarıdan gelenler bir süre karantinada tutulmuş, bu durum da virüsle mücadelede başarı oranını artırmıştır.¹⁴

Amerika kıtasında yer alan Amerika Birleşik Devletleri ile Brezilya'da olaylar daha farklı cereyan etmiştir. ABD başkanı Donald Trump yapmış olduğu açıklamalarla virüsü "Çin virüsü" olarak nitelendirmiş ve COVID-19'un sorumluluğunu Çin hükümetine yüklemiştir¹⁵. Bununla birlikte pandemi sürecinin başlarında virüsten korkulmaması gerektiği yönünde açıklamalar yapan ve virüse karşı maske takmamakla övünen ABD Başkanı, virüsün kısa sürede ABD'nde yaygın hale gelerek dünyada en fazla vaka sayısına sahip ülke konumuna gelmesinin ardından geri adım atmak durumunda kalmıştır. Bununla birlikte Ekim ayında kendisinin ve eşinin COVID-19 testinin pozitif çıkması, durumun ciddiyetini gösteren önemli bir gelişme olmuştur. Dünyada tespit edilen vaka sayısında kısa sürede birinci sıraya yükselen ABD'nde sosyal eşitsizlik bakımından mevcut olan çatlak derinleşmiştir. Bu konuda yapılan sosyal araştırmalarda maddi durumu zayıf ve ülke ortalamasının altında bulunan Amerikalıların çoğunlukla hizmet sektöründe ve fiili işlerde çalıştıkları için diğer kesim gibi uzaktan çalışma potansiyeline sahip olamadıkları ve bu nedenle daha fazla geçici ve daimî işsizlik durumları ile karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Söz konusu durumun sosyal anlamda huzursuzluğa yol açtığı

¹⁴ Liza Lin, How China Slowed Coronavirus: Lockdowns, Surveillance, Enforcers. <https://www.wsj.com/articles/how-china-slowed-coronavirus-lockdowns-surveillance-enforcers-11583868093> (Erişim 24 Ekim 2020).

¹⁵ Eren Orbey, The New Yorker, Trump's "Chinese Virus" and What's at Stake in the Coronavirus's Name, <https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/whats-at-stake-in-a-virus-name> (Erişim 24 Ekim 2020).

değerlendirilmektedir. Bazı eyaletlerde Amerikan vatandaşları kısıtlamalara karşı çıkarak eyalet anayasası gereği insanların barış içinde toplanma haklarının ellerinden alınamayacağı gerekçesiyle sokaklarda protesto gösterileri düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra ABD’de başkanlık seçim yarışlarının son hızla devam etmesi her ne kadar seçim çalışmalarında ve mitinglerde toplu halde bulunulması arzu edilmese de bir şekilde virüsün yayılma hızı üzerinde katalizör görevi gördüğü belirtilmektedir.

Güney Amerika’da yer alan 26 eyalet ve bir federal bölgeden oluşan yaklaşık 210 milyon nüfusa sahip Brezilya’da da devlet başkanı Jair Bolsonaro’nun virüsün etkilerini küçümseyici tutum takınması hastalığın yayılımı üzerinde önemli rol oynamıştır. Aynı ABD’de olduğu gibi artan vaka sayısı Brezilya’nın dünya sıralamasında ilk üçe girmesine yol açmıştır. Bolsonaro ve eşinin Temmuz ayında COVID-19 test sonuçlarının pozitif çıkması ABD’de Donald Trump vakası ile benzerlik arz etmesi bakımından ilginç bir örnek teşkil etmiştir. ABD ve Brezilya’da virüsün yayılmasının önlenmesi amacıyla sokağa çıkma kısıtlamaları getirilmiştir ancak her iki ülkede de bu kısıtlamalara direnen ve sokak gösterileri düzenleyerek kısıtlamaları protesto eden gruplara rastlanılmıştır.

İtalya’da virüse yönelik tedbirlerin alınmasında yaşanan gelişmeler, sonrasında birçok kısıtlamayı da beraberinde getirmiştir. Nisan ayında vaka sayısında yaşanan hızlı artış İtalya’yı birden Çin’in ardından ikinci sıraya yerleştirmiştir. Netice itibarıyla İtalyan hükümeti tarafından ülke genelinde OHAL ilan edilmiş ve tüm

sosyal alanlarda kısıtlamalara gidilmiştir. Tüm sosyal etkinlikler iptal edilmiş, seyahat özgürlükleri sınırlandırılmış, marketlerden alışveriş yapılması için sadece aile bireylerinden birisine müsaade edilerek sıkı bir mücadele programı yürütülmüştür. 1 Haziran’da kullanıma sokulan ve cep telefonlarına indirilebilen “immuni” adlı temas takip uygulaması ile koronavirüs taşıyan kişiye 15 dakikadan fazla iki metreden daha yakın mesafede bulunanlara uyarı mesajı göndererek sosyal mesafeyi artırmayı amaçlayan yazılım geliştirilmiştir. Böylece söz konusu yazılım ile virüs taşıyıcıları ile yakın temasta olanlara bilgi verilecek ve şahsi karantina ve test yaptırmaları tavsiyelerinde bulunulacaktır. İtalya’da vakalar azalma yönünde eğilim gösterirken ikinci dalga diye adlandırılan süreç başlamış, hükümet bu süreçte sosyal kısıtlamalar konusunda eyaletlere yetki devrinde bulunmuştur. Bu durum halk nezdinde hükümetin sorumluluk almaktan kaçındığı ve sorumluluğu başkasına yıkma eğilimi içerisinde olduğu şeklinde algılanmıştır. Netice itibarıyla daha fazla karantina ve kısıtlama tedbiri alınmasını istemeyen İtalyan vatandaşları Ekim ayı içerisinde çeşitli bölgelerde protesto eylemlerine girişmişlerdir.¹⁶

İspanya’daki vaka artışları İtalya’nın ardından ülkenin Avrupa’da ikinci sırada yer almasına yol açmıştır. Hükümet kısıtlayıcı tedbirleri ortaya koymak suretiyle hareketlilikleri sınırlandırmış ve sosyal hayatı kısıtlayıcı tedbirler almak durumunda kalmıştır. 14 Mart 2020 tarihinde İspanya Başbakanı Pedro Sanchez ülke genelinde 15 günlük OHAL ilan edildiğini açıklamıştır. İspanya tedbirler kapsamında ordusunu seferber etmiş,

¹⁶ Övgü Pınar, BBC, Koronavirüs Uygulaması: İtalya’da temas takip uygulaması Immuni kullanımda. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52920104>

kara sınırlarını kapatmış, spor etkinlikleri, müze, tiyatro, çocuk oyun alanları gibi faaliyetlere ara vermiştir. Birinci dalga olarak nitelendirilen süreç yaz mevsiminin de etkisiyle hız kaybına uğramış, ancak sonbahar dönemi ile birlikte yeniden kötüleşme emareleri göstermeye başlamıştır. Hükümet tarafından alınan tedbirlerin vatandaşlar tarafından kabul görmemesi nedeniyle çeşitli illerde protesto gösterileri düzenlenmeye başlamıştır. Hatta toplamda 3268 aile taksirle ölüme sebebiyet vermek ve yardım yükümlülüğünü yerine getirmemek suçlarından dolayı İspanyol hükümetini mahkemeye vermiştir.¹⁷ Hükümetin pandemi ile mücadele stratejilerine yönelik eleştiri amacını taşıyan bu eylemlerin yaklaşan kış mevsimi ile birlikte devam edeceği değerlendirilmektedir.

İngiltere salgına geç müdahale eden ülkelerden bir diğeri olarak vaka sayısında ciddi artışla karşılaşmıştır. Buraya biraz detay mı verilse. Diğerleri hemen önlem alırken Johnson'ın harekete geçmesi gecikmiştir felan diye. Gitti bakkaldan öpüştü koklaştı ya insanlarla sonra da hasta oldu zaten. Mart ayında Başbakan Boris Johnson tarafından sokağa çıkma yasağı ilan edilen ve sadece zaruri koşullar altında dışarı çıkmaya izin veren kısıtlayıcı tedbirler ile İngiltere salgına karşı önlem almaya çalışmıştır. Bununla birlikte diğer ülkelerde olduğu gibi toplu etkinlikler yasaklanmış, sosyal mesafe kuralına dikkat çekilmiştir. Temmuz ve Ağustos aylarında virüsün yayılım hızı düşünce kısıtlamalar da kaldırılmış ancak bu durum virüsün bulaşma hızını tekrar artırmıştır. Ne var ki

sosyal, ekonomik ve diğer alanlarda yarattığı/yaratabileceği tahribatı önlemek adına İngiltere hükümeti yeniden bir karantina uygulamasından kaçınmaya çalışmaktadır.

İsrail ise virüsle mücadelede kendine has ilginç bir örnek durumuna gelmiştir. 8,5 milyonluk nüfusa sahip ülkede günlük vaka sayısının 9 bin gibi yüksek rakamlara ulaşmış olması hükümet tarafından ülke genelinde üç haftalık bir karantina süreci uygulamasını kaçınılmaz kılmıştır. Dünya üzerinde ikinci defa ülke genelinde karantina uygulaması böylece ilk defa İsrail'de gerçekleşmiştir. Pratikte vatandaşlar evlerinden 500 metreden daha fazla uzaklaşamayacaklar, kapalı mekanlarda en fazla on kişi, açık alanlarda yirmi kişi bir araya gelebilecektir.¹⁸ Buna rağmen vaka sayısının belirli bir seviyede artarak devam etmesi sürecin meşakkatli biçimde sürdürülmesine yol açmıştır. Pandemi ile mücadele sürecinde sosyal ve dini mekanlar, sosyal etkinlikler iptal edilmiş, birçok faaliyet askıya alınmıştır. Mart ayında cep telefonlarına indirilebilen açık kaynak kodlu HaMagen (kalkan) isimli program geliştirilerek kullanıcıların hizmetine sunulmuştur.¹⁹ Böylece bireylerin çevresinde virüse yakalanmış kişi olup olmadığı uygulama ile ortaya çıkarılabilmekte ve hızlı izolasyon tedbirlerine başvurulabilmektedir. Ancak ne var ki programın geliştirilmesinin üzerinden aylar geçmesine rağmen vaka sayılarındaki artış devam etmektedir.

Türkiye özeline gelindiğinde krizin başından itibaren çeşitli tedbirler başta olmak üzere salgının önü alınmaya

¹⁷ Zack Budryk, Families of COVID-19 Victims Bring Lawsuit Against Spanish PM, <https://thehill.com/policy/international/europe/497310-families-of-covid-19-victims-bring-law-suit-against-spanish-pm> (Erişim 24 Ekim 2020).

¹⁸ BBC News, Koronavirüs: İsrail ülke çapında yeniden karantina kararı alan ilk ülke oldu. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54141925> (Erişim 23 Ekim 2020).

¹⁹ Israel Ministry of Health, HaMagen 2.0, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/kuzey-amerika/abd/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri>. (Erişim 24 Ekim 2020).

çalışılmıştır. Sağlık bakanlığı tarafından günlük bilgilendirme toplantıları icra edilerek uygulanacak toplumsal tedbirlerin oluşturulan bilim kuruluna danışılarak alınması sağlanmıştır. Bu itibarla vaka sayısı yüksek olan illerde hafta sonları sokağa çıkma kısıtlaması uygulanmış, sadece gerekli olan kurum ve kuruluşlar (hastane, eczane, market, fırın, vb.) faaliyetlerini sürdürmüştür. Düğün, toplantı, lokanta, restoran, kafe, bar, AVM, gibi mekanlar kapatılmış, spor karşılaşmaları, sinema, tiyatro, konser, dini ritüel gibi etkinlikler geçici olarak yasaklanmış, turizm faaliyetleri durdurulmuş, fabrikalar/atölyeler üretime ara vermiş, ulaşım faaliyetleri yetkili makamların iznine bağlanmış olarak toplumun bir araya gelmesini önleyecek tedbirler alınmıştır. Hayat Eve Sığar (HES) kodu uygulaması ile hangi bölgelerde COVID-19 vakası olduğu bilgisi ağ tabanlı yazılımlar yoluyla toplumla paylaşılmış, ortak bilinç geliştirilmesi sağlanmıştır.

Akademik/Eğitim Alanında Alınan Ulusal Tedbirler

Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemi sürecinin birçok sektörün yanı sıra eğitim alanında da ciddi etkileri olmuştur. İlk olarak Çin'de okulların kapanmasıyla başlayan süreç kısa sürede bütün dünyada benzer bir yol takip etmiş ve eğitim uzaktan icra edilir hale gelmiştir. İlkokuldan başlayarak akademik eğitim olan doktora seviyesine kadar bütün eğitim sektörü kendisini uzaktan eğitim imkanlarına yöneltmiş ve vazgeçilmez olan eğitim süreci kısa bir şaşkınlık

periodyunun ardından bir şekilde rayına oturmuştur. Çin'in Wuhan şehrinde okullar Mayıs ayının ilk haftasında açılmış ve ilk olarak 9 ve 12. sınıflar eğitimlerine kaldıkları yerden devam etmişlerdir. Ardından Çin'de sırasıyla tüm okullar açılmaya başlamıştır. Okula dönüş yapan öğrencilerin bina girişinde ateşleri ölçülmekte ve maske takma zorunlulukları bulunmaktadır. Ayrıca sınıflarda dezenfektan bulundurulması ve sıralar arasındaki mesafelerin artırılması alınan tedbirler arasında yer almaktadır.²⁰

ABD'de Mart ayı başında bazı eyaletlerde okullar tatil edilmeye ve uzaktan eğitime geçmeye başlamışlardır. Ancak hızla artan vaka sayısı ABD'de okulların tamamının açılmasının önüne geçmekte ve uzaktan eğitim altyapısına sahip, bilhassa yükseköğretim kurumları uzaktan eğitime devam etmektedir. Ancak ülkenin federatif yapısı nedeniyle eyalet bazında farklı uygulamalara rastlanılmaktadır. Örneğin Ekim 2020 ayı itibarıyla Washington DC'de okullar tamamen kapalı iken California, Oregon, New Mexico, West Virginia, North Carolina, Delaware ve Hawaii eyaletlerinde kısmen kapalıdır. Florida, Texas, Arkansas ve Iowa'da tamamen açık bulundurulması istenen okullar diğer eyaletlerde herhangi bir kısıtlamaya tabi değildir.²¹

Brezilya'da virüs yaygınlaşmaya başlayınca ABD'dekine benzer biçimde bazı eyaletlerdeki okullar tatil edilmiştir. Ancak birkaç ay sonra pandeminin hız kesmesiyle okulların yeniden açılması gündeme gelmiştir. Eyalet

²⁰ Xinhua, Commentary: School Reopening in China Dawns New Confidence and Vigor, http://www.xinhuanet.com/english/2020-09/01/c_139334948.htm (Erişim 23 Ekim 2020).

²¹ CNN, Where Schools are Reopening in the US, <https://edition.cnn.com/interactive/2020/health/coronavirus-schools-reopening/> (Erişim 21 Ekim 2020).

bazında farklılık gösteren okulların açılma takvimine göre okullar açılmaya başlamıştır.²²

Avrupa'nın koronavirüs ile en sıkı mücadeleye sahip olan ülkesi konumundaki İtalya ile bir diğer ülke olan İspanya'da okullar Şubat ayında kapandıktan sonra uzun bir aradan sonra Eylül ayında tekrar eğitim ve öğretime başlamıştır.

İngiltere'de pandemi nedeniyle kapatılan okullar Eylül ayında tekrar açılmıştır. Açılan bazı okullarda COVID-19 vakasına rastlanılsa da genel olarak eğitim öğretim faaliyetlerine devam edilmektedir. İsrail'de de koronavirüs gölgesinde okullar yeniden açılmış ve eğitim öğretime başlamışlardır.

Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı almış olduğu kararla yeni eğitim öğretim yılında yüz yüze eğitime kademeli geçiş ile başlanacağını belirtmiştir. Birinci sınıflar ile yüz yüze başlayan eğitim öğretim süreci diğer sınıfların da Kasım ayı itibarıyla sürece dahil edilmeleri neticesinde normal seyrine dönüş yapması beklenmektedir. Burada küçük bir ayrıntı vermekte fayda bulunmaktadır. Dileyen öğrenci, velisinin onayı ile isterse uzaktan eğitime devam edecek ancak sınavlara sınıf ortamında iştirak edecektir. Ancak yükseköğretimde durum daha farklıdır. Türkiye'deki üniversitelerin birçoğu 2020-2021 akademik yılı güz dönemine uzaktan eğitim ile başlamış ve dönemi bu şekilde sürdürecekleri değerlendirilmektedir.

Netice itibarıyla pandeminin eğitim ve öğretimde yaratmış olduğu etkiler evrensel eğitim sistemlerinde de personeli ders işleme ve değerlendirme yöntemlerinde

metodolojik bir değişime zorlamış ve özetle bu alanda yüzyıllardır sürdürülen klasik sistemin yerine yeni ve uygulanabilir mekanizmalar geliştirmeye sevk etmiştir. Eğitim sektöründe yaşanan paradigmatik değişim video telekonferans gibi uzaktan eğitime imkan sağlayan uygulamaların önem kazanmasına yol açmıştır. Bütün bunlarla birlikte pandemi sürecinin eğitim sektöründe yarattığı en önemli husus eğitim sisteminin "zamansallık" ve "mekansallık" özelliklerini ortadan kaldırmış olmasıdır. Kısaca ifade etmek gerekirse daha önce pek ehemmiyeti bulunmayan uzaktan eğitim sistemi artık örgün eğitime bir rakip olarak ortaya çıkmıştır. Bundan sonra eğitim öğretim sistemi içerisinde dünyanın neresinde olursa olsun bir öğrenci binlerce kilometre uzakta başka bir okulda eğitim alabilecek, sınavlarını olabilecek ve bu durum diplomanın geçerliliğinde "daha az" sorgulanır hale gelecektir. Yazılım firmaları ortaya çıkan fırsatı değerlendirecek, daha kolay ve uygulanabilir bir uzaktan eğitim ve sınav sistemi geliştirerek bahse konu sürecin yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır.

Günümüzde 21. yüzyılın başından itibaren karşılaştığımız dördüncü endüstri devrimi benzeri bir eğitim öğretim devrimi yaşanmaktadır. Bu radikal değişime karşı direnmek ise oldukça zor görünmektedir. 20. yüzyıl düşünürlerinden Eric Hoffer'in "Değişim Sancısı" adlı eserinde (dipnot kaynak bilgisi) bahsetmiş olduğu gibi kitlelerin düşünsel alt yapısında yaratılacak dönüşümler sancılı gerçekleşmekte ve toplumların değişime karşı direncini kırmak için radikal değişimlere ihtiyaç

²² Lucas Berti, The Brazilian report: Eight Brazilian States set a Date for School Reopenings, <https://brazilian.report/coronavirus->

brazilian-report.com/2020/10/06/eight-brazilian-states-set-a-date-for-reopening-schools/ (Erişim 23 Ekim 2020).

duyulmaktadır²³. Sonuç itibarıyla COVID-19 pandemi süreci söz konusu radikal değişime zemin hazırlayan hatta bunu tetikleyen bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır.

Sağlık Alanında Alınan Ulusal Tedbirler

Aslında COVID-19 pandemi sürecinin en önemli etkisi sağlık sektörü üzerinde görülmüştür. Çünkü bu hastalık insan hayatını sonlandıran bir netice ortaya koymakta ayrıca pandemik etkisiyle yüksek seviyede bulaşıcılık arz etmektedir. Herhangi bir aşının henüz bulunmaması nedeniyle daha ziyade belirli bir yaşın üzerinde bulunan kişiler hastalık nedeniyle hayatlarını kaybetmektedirler. Aslında belirgin bir mücadele stratejisi olmamakla birlikte sağlık sistemi kuvvetli olan ülkelerde (örneğin hastane sayısı, yatak kapasitesi, yoğun bakım yatak sayısı, doktor ve hemşire mevcudu, solunum cihazı sayısı, vb.) mücadele daha az hasarla atlatılmakta, bunun aksi durumlarda daha zorlu geçmektedir. Genel durumda her ülkenin sağlık kapasitesi yukarıda zikredilen teknik hususlardan dolayı değişiklik arz ettiğinden ülkelerin almış olduğu tedbirler de birbirinden farklı olabilmektedir.

Örneğin Çin’de hastalığın ortaya çıktığı Wuhan şehrine diğer şehirlerden yoğun miktarda doktor ve hemşire takviyesi yapıldığından kısa sürede olumlu sonuç alabilmek mümkün olabilmektedir. Ancak aynı durum ülke yönetim sistemi farklılıklarından dolayı diğer devletlerde bu şekilde olamamaktadır. Salgının başlangıcında en çok

vaka ve virüs kaynaklı ölüm oranı Çin’de iken ilerleyen dönemlerde bu durum değişmiş ve ABD vaka ve ölüm sayısında Çin’i geride bırakarak birinci sıraya oturmuştur. Bunun bir diğer sebebi ise Çin’in Wuhan’ın içerisinde yer aldığı Hubei eyaletinde süratle yeni seyyar hastaneler inşa etmesi, yatak ve yoğun bakım yatak kapasitesini kısa sürede artırması olarak ifade edilebilir. Ayrıca hemen test kiti üretimine başlayan Çin kısa zamanda binlerce kişiye test yapmak suretiyle hastalığı kontrol altına alabilmiştir. Burada Çinli yetkililerin halkı sıklıkla bilgilendirmesi ve komünist sistemin avantajını kullanarak yasakları net ve aksaksız uygulaması başarının sırrı olarak ifade edilebilir.

ABD’de ise hastalık başta ciddiye alınmamış, özellikle siyasi karar alıcı konumdaki Başkan’ın umursamaz tavırları ve virüsü ciddiye almaması sorun ile mücadelede gecikmelere yol açmıştır. Hatta Trump bir açıklamasında “havalarda yakında ısınacak ve virüs kendiliğinden kaybolacak” şeklinde açıklamalarda bulunmuştu. Kaynak Hal böyle iken Mart ayı başında ülkede 270 civarında COVID-19 vakası varken Nisan ayı başında bu rakam 300 binin üzerine çıkmıştır. Kaynak Amerikan basınında bu haber “koronavirüsle mücadelede ziyan edilen yetmiş gün” konulu haberlerle ifade edilmektedir²⁴. Ülkedeki sağlık sisteminin, örneğin hastane, yoğun bakım ünitesindeki yatak ve doktor kapasitesi bakımından yetersiz kalması mücadelede başarısızlığın bir diğer nedeni olarak ifade edilmektedir. Geniş bir coğrafyaya sahip ABD’de her geçen gün durum daha

²³ Eric Hoffer, (2003). Değişim Sancısı, İstanbul: Ayışığı Yayınları.

²⁴ Yasmeen Abutaleb, Josh Dawsey, Ellen Nakashima and Greg Miller, The U.S. was beset by denial and dysfunction as the coronavirus raged, The Washington Post, [https://www.washingtonpost.com/national-](https://www.washingtonpost.com/national-security/2020/04/04/coronavirus-government-dysfunction/?arc404=true&itid=lk_interstitial_manual_40&itid=lk_interstitial_manual_41)

[security/2020/04/04/coronavirus-government-dysfunction/?arc404=true&itid=lk_interstitial_manual_40&itid=lk_interstitial_manual_41](https://www.washingtonpost.com/national-security/2020/04/04/coronavirus-government-dysfunction/?arc404=true&itid=lk_interstitial_manual_40&itid=lk_interstitial_manual_41) (Erişim 25 Ekim 2020).

kötüye doğru gitmekte ve vaka sayısı giderek artış göstermektedir.

Brezilya Bolsonaro idaresinde ABD'ye benzer bir yönetim sergilemiştir. COVID-19 virüsünü "hafif grip" virüsüne benzeten Brezilya Devlet Başkanı Bolsonaro maske takmamaya gayret etmiş ve nihayetinde eşiyile birlikte virüse yakalanmıştır. Dünya genelinde vaka sayısına göre üçüncü sırada yer alan ülkede ölüm oranları da artış göstermektedir. Haziran ayında artan vaka ve ölüm sayıları nedeniyle verileri açıklamayı bırakan Brezilya hükümeti muhalefetin konuyu mahkemeye taşıması neticesinde mahkeme kararıyla verileri tekrar açıklamaya başlamıştır. Bolsonaro, önceki Sağlık Bakanı tarafından eleştirildiği için kendisini görevden alarak yerine sağlık alanında herhangi bir tecrübesi bulunmayan bir generali sağlık bakanı olarak atamıştır. Hatta Dünya Sağlık Örgütünü, ideolojik ön yargılara sahip olduğu gerekçesiyle ülkesini örgütten çıkarma düşüncesi ile tehdit etmiştir.²⁵ Yapmış olduğu bu hamle ile COVID-19'u ciddiye almadığını göstermiş, mücadele stratejisinde bu nedenle ciddi eleştiriler ile karşılaşmıştır.

İtalya COVID-19 ile mücadele kapsamında sağlık yönünden sıkıntılı bir süreç geçirmiştir. Yoğun bakım yatak ve doktor kapasitesi yetersiz olan ülkede birçok hasta hastane koridorlarında tedavi görmek durumunda kalmıştır.²⁶ Ancak vaka sayıları Temmuz ve Ağustos aylarında azalma eğilimine girmiştir. Ekim ayının son haftasında günlük vaka sayıları 19 bin rakamına Kaynak ulaşmış, bu nedenle hükümet bazı bölgelerde eğitimin yeniden uzaktan eğitim biçimine döndürülmesini istemiş,

ayrıca gece sokağa çıkma kısıtlamasına gidilmiştir. Ne var ki bu kısıtlamalardan artık rahatsız olan bazı vatandaşlar hükümeti protesto amacıyla sokaklarda eylemlere başlamışlardır. Hastaların tedavisi hastanelerde sürdürülmekte olup hastalıkla mücadele normal seyrinde devam etmektedir.

İspanya İtalya'nın ardından Avrupa'da vaka ve hasta sayısı bakımından ikinci sırayı almaktadır. Ekim ayının son haftasında İtalya benzeri günlük 19 bin vaka tespit edilmiştir. Kaynak Yetkililer bu artışın sebebini ülkenin sosyalleşmeye düşkün yapısı ve kuvvetli aile bağlarına sahip olması şeklinde bir gerekçe ile açıklamaktadır. Kaynak kim o yetkililer? Salgına hazırlıksız yakalanan ülkelerden birisi olan İspanya'da salgının yayılmaya başladığı dönemlerde sağlık malzemesi yetersizliği ortaya çıkmış, sağlık çalışanlarının koruyucu elbise ihtiyaçlarının karşılanamaması tepki çekmiştir. Aslında pandeminin kuluçka evresinde tedbirlerin geç alınması, sosyal hayatın kısıtlanmaması ve futbol karşılaşmalarının devam etmesi gibi olaylar salgının yayılım hızını artırmıştır.

İngiltere salgın ile mücadelede geç kalan diğer bir Avrupa ülkesi olmuştur. Ülkenin coğrafi yapısı yani bir ada ülkesi konumunda olması, kısacası jeopolitik konumu erken tedbirler alınması halinde pandemiye karşı işlevsel olabilirdi. Bu durumun benzer bir örneğini Çin'in yanı başında olmasına rağmen ölü ve vaka sayısının çok az olduğu bilinen 23 milyonluk nüfusa sahip Tayvan'da görmek mümkündür. Fakat İngiliz karar vericilerin geç müdahalesi vaka ve ölü sayısının artmasına yol açmıştır.

²⁵ Deutsche Welle, Brezilya'da korona rakamlarına hükümet müdahalesi, <https://www.dw.com/tr/brezilyada-korona-rakamlar-%C4%B1na-h%C3%BCk%C3%BCmet-m%C3%BCdahalesi/a-53723540> (Erişim 24 Ekim 2020).

²⁶ Lorenzo Tondo, Italian Hospitals Short of Beds as Coronavirus Death Toll Jumps, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/09/italian-hospitals-short-beds-coronavirus-death-toll-jumps> (Erişim 19 Ekim 2020).

Ancak yaşanan sürecin ardından test kiti imkanlarını geliştirmesi, günlük olarak 250 bin kişiye test yaptırılması, temashılar için 14 günlük bireysel karantina süresinin uygulanması, sosyal mesafe kurallarına uyulması yayılımın önüne geçmek için İngiliz hükümetinin almış olduğu tedbirler arasında yer almaktadır.

İsrail son dönemlerde salgının hızının önünü alamayan ve ulusal düzeyde ikinci defa karantina uygulayan ülke konumundadır. Başlangıçta salgınla mücadelede başarılı olan İsrail Ekim ayının ilk haftalarında günlük vaka sayısının 9 bin gibi yüksek rakamlara ulaşması Kaynak nedeniyle 3 haftalık ulusal karantina kararı almıştır. Hükümetler tarafından alınan sosyal kısıtlama tedbirlerinin yeterli gelmediği durumlarda salgının etkisini ve yayılım hızını kırmak amacını taşıyan karantina uygulamaları pandemi ile mücadelede kullanılan en önemli araç konuma gelmiştir. İsrail bu araca ikinci defa başvurarak pandeminin yıkıcı etkisini durdurmak istemektedir.

Türkiye salgınla mücadelede erken tedbir alan ülkeler arasında yer almaktadır. Çin'de ilk vakaların ortaya çıkışının hemen ardından Sağlık Bakanlığı 10 Ocak 2020 tarihinde Bilim (Danışma) Kurulunu teşkil etmiştir. Ocak ayında kurul tarafından hazırlanan ilk COVID-19 ile mücadele raporu (rehberi) sağlık birimlerine gönderilmiş ve bu şekilde henüz virüs etkisini tam olarak göstermemiş iken bu konudaki bilinçlenme sağlanmıştır. Rehber bugün yeni durumları da içerecek biçimde güncellenmeye devam etmektedir ²⁷. Hastalık ile mücadele sürecinde gerekli tüm ilaç ve malzeme stoku

tam olarak hazır duruma getirilmiştir. Ayrıca dijital hasta izleme için uygulamalar yapılmış ve bunlar da pek çok insanın kullanımına sunulmuştur. Elektif cerrahiler ile kronik hastaların eğer ertelenebilecek sağlık sorunları varsa ertelenmiştir. Hastaneler daha çok pandemi ağırlıklı hizmet verebilir hale getirilmiştir. Ankara özelinde pandemi dışında hasta bakan iki veya üç hastane belirlenerek geri kalanların tümü pandemi hizmeti vermiştir. Filyasyon ekipleri teşkil edilerek hastalar yakın takibe alınmıştır. Bu arada Türk Tabipler Birliği de COVID izleme grubunu kurarak aylık raporlar yayınlamaya başlamıştır. Bu raporlar durum tespitlerinin yanında olumsuz süreçlerle ilgili kendilerine göre saptadıkları aksaklıklar ile ilgili eleştirel görüşlerini de sunarak mücadeleye katkı sağlamayı amaçlamaktadır.²⁸ Sağlık Bakanlığı'nca pandemi ile mücadelenin sadece sağlık ve tedavi boyutu değil psikolojik ve sosyolojik boyutunu da çalışan Toplum Bilimleri Kurulu oluşturulmuştur. Diğer taraftan Türkiye, COVID-19 ile mücadelede aşı geliştirme çalışmalarını sürdürmeye devam etmektedir.

Sonuç

Doğanın tahribatı ve kalabalık toplumlar tarihe damgasını vuran pandeminin altında yatan gerçek sebepleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda tüm dünyada ortaya çıkan ve COVID-19 olarak adlandırılan virüs ile mücadele tüm hızıyla sürdürülmektedir. Süreç içerisinde birçok hayat kaybedilmiş olmasına rağmen bilim insanları ortak bir metodoloji geliştirmeye ve mücadeleyi birlikte sürdürmeye çalışmaktadırlar. Mücadelenin temel

²⁷ T.C. Sağlık Bakanlığı Bilimsel Çalışma Kurulu, COVID-19 Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberi, <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39058/0/covid-19salginyonetimivecalismarehberipdf.pdf> (Erişim 18 Ekim 2020).

²⁸ Türk Tabipler Birliği (TTB) COVID-19 İzleme Kurulu, COVID-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6.pdf (Erişim 18 Ekim 2020)

enstrümanı haline gelen aşı çalışmaları ise küresel rekabet havası içerisinde geliştirilmeye devam etmektedir. Yeni bir global tehdit olan virüs sınır, ırk ve din tanımayarak hemen hemen tüm ülkelere sirayet etmeyi başarmıştır. Bazı ülke yöneticilerinin virüsü küçümsemeleri ve ülkelerinin gücüne duydukları aşırı güven ağırlaştırılmış sonuçları ile birlikte geri teperek çok ciddi sonuçlara yol açmıştır. Bu itibarla virüsle mücadelenin tek başına yürütülemeyeceği ortaya çıkmış, mücadelenin gücünün zincirin en zayıf halkasının gücü kadar olduğu anlaşılmıştır. Umut ederiz ki pandemi ile mücadele başarıya ulaşır ve dünyanın aslında tüm insanlığın ortak malı olduğu gerçeği bir daha zihinlerden çıkarılmayacak derecede hafızalarda yer eder.

Ek Okuma Tavsiyeleri

BBC News (Türkçe). Koronavirüs: İngiltere’de virüsün kontrollü yayılma planı işe yarayacak mı? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51871575> (Erişim 22 Ekim 2020).

BBC News, Koronavirüs: İsrail ülke çapında yeniden karantina kararı alan ilk ülke oldu. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54141925> (Erişim 23 Ekim 2020).

BBC News, Koronavirüs: İsrail ülke çapında yeniden karantina kararı alan ilk ülke oldu. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54141925> (Erişim 23 Ekim 2020).

CNN, Where Schools are Reopening in the US, <https://edition.cnn.com/interactive/2020/health/coronavirus-schools-reopening/> (Erişim 21 Ekim 2020).

Daniel Harari ve Matthew Keep, (2020) Coronavirus: Economic Impact, House of Commons Library.

Deutsche Welle, Brezilya’da korona rakamlarına hükümet müdahalesi, <https://www.dw.com/tr/brezilyada-korona-rakamlar%C4%B1na-h%C3%BCK%C3%BCmet-m%C3%BCdahalesi/a-53723540> (Erişim 24 Ekim 2020).

Ebru Vovoda ve Erinc Yeldan. (2020) COVID-19 Salgının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Politika Alternatiflerinin Makroekonomik Genel Denge Analizi. Çalışma Tübitak-SOBAG proje raporu olarak yayımlanmıştır.

Eren Orbey, The New Yorker, Trump’s “Chinese Virus” and What’s at Stake in the Coronavirus’s Name,

<https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/whats-at-stake-in-a-virus-name> (Erişim 24 Ekim 2020).

Eric Hoffer, (2003). Değişim Sancısı, İstanbul: Ayışığı Yayınları.

<https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/10/05/mcs100520-brazil-staff-concluding-statement-of-the-2020-article-iv-mission>

International Monetary Fund (IMF). (2020) Brazil: Staff Concluding Statement of the 2020 Article IV Mission. October 5,2020.

Israel Ministry of Health, HaMagen 2.0, <https://govextra.gov.il/ministry-of-health/hamagen-app/download-en/> (Erişim 24 Ekim 2020).

Liza Lin, How China Slowed Coronavirus: Lockdowns, Surveillance, Enforcers. <https://www.wsj.com/articles/how-china-slowed-coronavirus-lockdowns-surveillance-enforcers-11583868093> (Erişim 24 Ekim 2020).

Lorenzo Tondo, Italian Hospitals Short of Beds as Coronavirus Death Toll Jumps, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/09/italian-hospitals-short-beds-coronavirus-death-toll-jumps> (Erişim 19 Ekim 2020).

Lucas Berti, The Brazilian report: Eight Brazilian States set a Date for School Reopenings, <https://brazilian.report/coronavirus-brazil-live-blog/2020/10/06/eight-brazilian-states-set-a-date-for-reopening-schools/> (Erişim 23 Ekim 2020).

OECD Economic Survey of Israel: Executive Summary (September 2020).

Övgü Pınar, BBC, Koronavirüs Uygulaması: İtalya'da temas takip uygulaması Immuni kullanımda. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52920104> (Erişim 22 Ekim 2020).

T.C. Sağlık Bakanlığı Bilimsel Çalışma Kurulu, COVID-19 Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberi, <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39058/0/covid-19salginyonetimivecalismarehberipdf.pdf> (Erişim 18 Ekim 2020).

T.C. Ticaret Bakanlığı, ABD: COVID-19 Gelişmeleri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/kuzey-amerika/abd/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim: 22 Ekim 2020).

T.C. Ticaret Bakanlığı, Brezilya: COVID-19 Gelişmeleri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/brezilya/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim:22 Ekim 2020).

T.C. Ticaret Bakanlığı, COVID-19 Salgınının İspanyol Ekonomisine Etkileri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/ispanya/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim: 24 Ekim 2020).

T.C. Ticaret Bakanlığı, İtalya: COVID-19 Gelişmeleri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/italya/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> Erişim: 22 Ekim 2020).

T.C. Ticaret Bakanlığı, İngiltere: COVID-19 Gelişmeleri, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/ingiltere/ulke-profilii/kovid-19-gelismeleri> (Erişim 22 Ekim 2020).

Türk Tabipler Birliği (TTB) COVID-19 İzleme Kurulu, COVID-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6.pdf (Erişim 18 Ekim 2020).

World Bank Group (2020). Leaning Forward: Covid-19 and China's Reform Agenda. China Economic Update: July 2020, Washington DC.

World Bank Group (2020). Leaning Forward: Covid-19 and China's Reform Agenda. China Economic Update: July 2020, Washington DC.

Xinhua, Commentary: School Reopening in China Dawns New Confidence and Vigor, http://www.xinhuanet.com/english/2020-09/01/c_139334948.htm (Erişim 23 Ekim 2020).

Yasmeen Abutaleb, Josh Dawsey, Ellen Nakashima and Greg Miller, The U.S. was beset by denial and dysfunction as the coronavirus raged, The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/national-security/2020/04/04/coronavirus-government-dysfunction/?arc404=true&itid=lk_interstitial_manual_40&itid=lk_interstitial_manual_41 (Erişim 25 Ekim2020).

Zack Budryk, Families of COVID-19 Victims Bring Lawsuit Against Spanish PM, <https://thehill.com/policy/international/europe/497310-families-of-covid-19-victims-bring-law-suit-against-spanish-pm> (Erişim 24 Ekim 2020).

GLOBAL ACADEMY, ULUSLARARASI İLİŞKİLER KONSEYİ DERNEĞİ DESTEĞİYLE
GELİŞTİRİLEN BİR DÜŞÜNCE PAYLAŞIM PLATFORMUDUR.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association* (ISA) ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association* (BPSA) üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı* (GP), *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı* (TÜBAKOV), *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship* (BSYRF) projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen **web sayfasını** (<https://www.uik.org.tr>) ziyaret ediniz.

Global Akademi Konuşmaları Serisi, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenmektedir.

Global Academy Talks Series are supported by the Heinrich Böll Stiftung Turkey Office.

© GlobalAcademy 2020

Bu çalışmanın telif hakları Global Academy’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; Global Academy’nin kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.